

קשב רב

הגאון האביר והנשיא לשם הפלג קש

מקור נאמן

תשובות גאון ישראל מרן ראש הישיבה רבי מאיר מאזוז זצ"ל
בעניני הפרעת קשב בהלכה
עם מקורות וצינונים

המשנ"ב בביאור הלכה (שם ד"ה וכן) בשם הפר"ח והפמ"ג, שאפילו אם יכול לאכלם לאחר התפלה, גם כן מותר, כיון שהוא מכין לרפואה. ע"כ. וע"ע בערוה"ש (שם סעיף כד). וכיוצא בזה כתבו בס' תורת חכם ברוך (בן חיים ח"ב סי' פט ס"ק יב) ובשו"ת ויברך דוד (הרפנס תפלה סי' פג אות ב). ע"ש. וע"ע בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' קעא). ועוד יש לומר, שהדבר דומה למ"ש הפרי חדש (שם סק"ח), שאפילו אם אינו רעב קודם התפלה, אלא שצריך לאכול קודם שתייתו איזה דבר, כדי שלא תהיה השתיה אליבא ריקנא, ותזיק לו השתיה, גם בזה מותר לאכול. ובזה ביאר דברי מרן בש"ע (שם ס"ד). וכ"כ המשנ"ב בביאור הלכה (שם ד"ה הצמא) בשם הפמ"ג (שם בא"א ס"ק יא). וכ"כ הכה"ח (שם ס"ק לח) בשם הפר"ח. ומוכח דאע"פ שעתה אינו רעב, מ"מ כיון שאם ישתה אליבא ריקנא, תזיק לו השתיה, מותר לו גם לאכול מעט. ולפ"ז הכא נמי כיון שיגרם לו נזק אם לא יאכל קודם נטילת התרופה (ולפעמים יכול להגיע גם למצב של אנמיה), רשאי לאכול קודם התפלה. [ויש לפלפל בזה]. ועוד י"ל שאם לא נתיר לו לאכול לפני התפלה, מסתמא יקח את התרופה רק אחר שיתפלל ויאכל (כדי שלא תגרם לו חולשה במהלך היום מכך שלא יאכל), וא"כ נמצא שיפסיד את הכוונה בתפלה, והרי לדעת מרן הש"ע (סי' קא ס"א), אם לא כיון באבות, אע"פ שכיון בכל השאר, יחזור ויתפלל. וע' במשנ"ב (שם סק"ג). וא"כ ממה נפשך חשיב שאוכל קודם התפלה, וכמ"ש כיוצא בזה בשו"ת ארץ צבי (פרומר סי' כד, דף לו ע"ג ד"ה וע"ש). ע"ש. ולכן עדיף שיאכל לפני התפלה ויקח את התרופה, כדי שיוכל לכוין בתפלה. וכ"כ בנידוננו בס' תשובות והנהגות (ח"ח סי' נח אות ב). וכן השיבוני רבים מגדולי הפוסקים, ומכללם הגאונים רבי אביגדור בנצול, רבי שלמה משה עמאר, רבי שמואל אליעזר שטרן, רבי יצחק רצאבי, ורבי שמאי גרוס (בעל שבט הקהתי) שליט"א.

א. אכילה לפני תפילת שחרית קודם נטילת התרופה

שאלה. נער או בחור עם הפרעת קשב, שנוטל כל יום תרופה, ואחת מתופעות הלוואי של התרופה, היא חוסר תיאבון לאכול במשך כמה שעות, ולכן מוכרח לאכול קודם נטילת התרופה, ועתה נפשו בשאלתו אם מותר לו לאכול לפני התפלה, כדי שיוכל אח"כ לקחת את התרופה, ויוכל להתפלל בריכוז ובכוונה. וצדדי הספק הם, כי מצד אחד יש לומר דכיון שהוא מוכרח לאכול קודם נטילת התרופה, כדי שלא יהיה רעב במהלך היום, ויוכל לתפקד כאחד האדם, א"כ הרי זה בכלל הצמא והרעב, שמותר להם לאכול לפני התפלה, וכמ"ש מרן בש"ע (סי' פט ס"ד). אולם יש לומר דכיון שלפני התפלה עדיין אינו רעב, א"כ לא הותר לו לאכול כדי שלא ירעב במהלך היום. ואע"פ שלוקח את התרופה כדי להתפלל בכוונה, מכל מקום אינו מוכרח לאכול קודם נטילת התרופה, ויכול לקחתה על בטן ריקה.

תשובה. יאמר ברכות השחר וק"ש [ויאכל], ויקח את הכדור ויתפלל כהוגן.

נראה שטעמו משום דאע"פ שאינו רעב או צמא לפני התפלה, מכל מקום כיון שמטרת אכילתו היא כדי שלא יגרם לו חולשה מכך שלא יאכל (מפני איבוד התיאבון), א"כ חשיב כאוכלים ומשקים לרפואה, שמותר לקחתם קודם התפלה, וכמ"ש מרן בש"ע (סי' פט ס"ג). וכתבו

הדברים עברו הגהה וביקורת של הרב הגאון רבי משה חזקוני שליט"א, מתלמידיו המובהקים של מרן ראש הישיבה זצ"ל, והערותיו נשזרו בתוך המקורות

ומתנהל בצורה לא ראויה גם בבית, האם רשאים הוריו להכריחו לקחת תרופה, או להלעיטו בעל כרחו, או שאינם רשאים לעשות כן. ואמנם הפוסקים כתבו שמותר להכריח אדם לקבל טיפול רפואי. אולם נראה דהיינו דוקא אם יש סכנה בדבר. ואמנם מדברי הציץ אליעזר (ח"כ סי' מז) מבואר שאפילו אם אין סכנה בדבר, יכול לכפותו. ע"ש. אלא שמסתמא בנידון שלנו אין נכון לעשות כן, כי הדבר יגרום למרידה באביו ולחוסר רצון ללמוד בכלל. ועדיין יש לדון אם מותר לתת לו בלא ידיעתו, כגון לשים לו את הכדור בתוך האוכל.

תשובה. להסביר לו שאין בזה כלום, ואפשר שיגמל מזה בקרוב. ואם לא, יתן לו בלא ידיעתו.

מה שכתב מרן זצ"ל, שיכול ליתן לו בלא ידיעתו, ולא חשש בזה לגניבת דעתו, נראה דהיינו משום שתהיה לו תועלת גדולה מכך, ובכחאי גוונא אין לחוש לגניבת דעת, וכמ"ש גאב"ד ערלוי בשו"ת אמרי סופר (או"ח ח"א סי' לט), שמותר לגנוב דעתו של חברו לטובתו, והביא ראיה לזה מדברי המג"א (סי' קנו סק"ב). ע"ש. [הוספת הג"ר משה חזקוני שליט"א: וכל שכן שהוא קטן, והוריו הם שעושים כן]. ובפרט אם הילד מפריע בכיתה. וכיוצא בזה הרמ"ה בחידושי לב"ב (אות קלב), דכל שעושה כדי לאפרושי מאיסורא, לא חיישינן לגניבת דעת הבריות. וכן נראה בביאור דברי מרן בב"י (יו"ד סי' רנד), וכמ"ש בשו"ת יביע אומר (ח"ז או"ח סי' כב אות ד). וכ"כ כיוצא בזה בשו"ת שמן ראש (או"ח סי' סד), שמותר לגנוב דעת חברו לצורך מצוה. והובא להלכה בס' פתחי חושן (בלויא הלכות גניבה ואונאה פט"ו סט"ו). ע"ש. וע"ע בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ד סי' יט) ובשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' פב אות א) ובס' שיעורי תורה לרופאים (ח"א סוף סימן יג) ובס' משפטי יושר (פליישמן ח"א פ"ה ס"ג).

טעמו פשוט שהרי הילד גורם נזק לחבריו לכיתה, ובפרט שנגרם נזק גדול (לימודי, חינוכי וחברתי) גם לילד עצמו. וכ"כ הגר"י זילברשטיין שליט"א בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (גליון לט סי' טו), שמותר לשלוח את הילד הביתה, כיון שהוא מפריע לרבים. וכ"כ הגאון רבי מנדל שפרן בקובץ הישר והטוב (גליון כ עמ' לז), שיכולה ההנהלה להתנות כן עם ההורים. ע"ש. וכן השיבוני כמה מגדולי הפוסקים, ומכללם הגאונים רבי שמואל אליעזר שטרן, רבי שריאל רוזנברג, ורבי משה שאול קליין שליט"א.

כא. אם מחנך צריך להודיע לרשמים על תלמידים הנוטלים תרופה

שאלה. מחנך בתלמוד תורה שמציג רשימת תלמידים לרשמים של הישיבות הקטנות, ומודיע להם על טיב תלמידי כיתה ח', האם צריך להודיע להם על תלמידים שמתמודדים עם הפרעת קשב ונוטלים תרופה להפרעה.

תשובה. בודאי.

אולי טעמו משום שהרשמים של הישיבות צריכים להיות מודעים להתמודדות של התלמיד, כדי שהישיבה תוכל לספל בו כראוי, ואע"פ שהוא נוטל תרופה להפרעה, מ"מ עדיין יש לו התמודדויות הנוגעות להפרעה, ובפרט שלפעמים עלול לשכוח ליטול את התרופה (ואז התנהגותו עלולה להיות בהתאם) ולכן צריך לידע את הרשמים על כך. וראה בתשובת מרן זצ"ל לעיל (אות יז ובמקורות שם). וצ"ע.

כב. לתת לילד תרופה בעל כרחו או בלי ידיעתו

שאלה. ילד עם הפרעת קשב, שאינו רוצה לקחת תרופה, כיון שהיא גורמת לו לחוסר מצב רוח או לחוסר תיאבון (או מסיבה אחרת), ומחמת כן מפריע בכיתה,

להערות ותגובות ניתן לפנות לטלפון: 0504191881
או בכתובת מייל: 0504191881m@gmail.com

העלון מוקדש לרפואתה השלימה של חמותי היקרה הרבנית לואיזה חיה בת ג'קלין

בקרוב!

יופיע ספר 'קשב רב'

כלים מעשיים, חינוכים והלכתיים להתמודדות עם הפרעת קשב

לתרומות והנצחות ניתן לפנות

לטלפון: 050-4191881 או בכתובת מייל: 0504191881m@gmail.com

